

El mur més llarg i menys denunciat del món

La policia marroquina la va apallissar. Enmig de la baralla va perdre un ull i va ser condemnada per “manifestació violenta i espionatge”. Malgrat el seu patiment, la Sultana Jaya no vol deixar de lluitar. Recorda la seva terra, el Sàhara, sent l’anhel de llibertat. “Amb tot el que estem patint encara es reforça més la nostra voluntat de voler seguir lluitant per la independència i sacrificarem la nostra vida com ho hem fet fins ara per aconseguir l’autodeterminació del Sàhara”, confessa. Un conflicte que porta més de trenta anys vigent i oblidat. Una nació sense estat que viu dividida per una paret de sorra, l’anomenat mur de defensa marroquí. Una barrera de 2.720km de longitud, construïda per l’exèrcit del Marroc i que divideix el seu poble en dos. A una banda, els refugiats als campaments de Tindouf (Algèria) i a l’altra, la zona ocupada pel Marroc. Enmig, una muralla protegida per 160.000 soldats i flanquejada per camps de mines. Una situació emmarcada per la vulneració dels drets humans més bàsics i per una mirada d’indiferència de la comunitat internacional.

El cas de la Sultana Jaya no és aïllat. Des de fa més de trenta anys el poble sahrauí viu esperant poder exercir el seu dret a l’autodeterminació. La comunitat reclama el procés de descolonització del Sàhara Occidental i la celebració d’un referèndum que els porti a la llibertat. Però els interessos d’algunes potències occidentals estan entorpint el procés i submergint als sahrauís a continuar vivint amb separacions familiars, dividides per un mur que es podria considerar el més llarg i menys denunciat del món.

El conflicte té el seu origen a l’any 1975 quan després de la marxa de l’exèrcit espanyol, el Marroc va envair la zona i va forçar l’èxode de milers de sahrauís. Molts van començar la marxa i travessaren el desert fins a instal·lar-se als camps de refugiats de la zona de Tindouf, en un territori inhòspit anomenat *Hamada*. Altres es van quedar atrapatats en la zona ocupada, el Sàhara Occidental, vivint sota el règim marroquí. Durant setze anys les terres de l’antiga colònia espanyola van viure una llarga guerra i, malgrat que la firma de l’alto al foc al 1991 havia de donar pas a la celebració d’un referèndum d’autodeterminació -supervisat per l’ONU- aquest encara no ha tingut lloc.

Ambdues parts a banda i banda del mur porten tots aquests anys vivint una situació complexa. Els refugiats –que actualment ja en són més de 175.000- pateixen unes condicions d’absoluta precarietat, subsistint de l’ajuda internacional, vivint en *haimas* -tendes de campanya-, amb absència de llum elèctrica i aigua corrent, i amb moltes mancances en quant a les necessitats bàsiques d’alimentació, vestit i assistència sanitària. D’altra banda, al voltant de 250.000 sahrauís es troben en territori ocupat sofrint una absoluta repressió, on es nega tota expressió de cultura sahrauí com la seva pròpia llengua. Una situació que s’ha pronunciat més fortament a causa de l’Intifada sahrauí, que començà al maig del 2005, quan a les principals ciutats del Sàhara ocupat van tenir lloc manifestacions pacífiques a favor de la independència i que han estat brutalment reprimides per les autoritats marroquines.

En crear-se el conflicte, alguns membres del moviment polític i militar que treballen per l’alliberament del poble sahrauí, el Front Polisario, van arribar a Espanya i contactaren amb organitzacions de l’època per donar a conèixer la seva situació. D’aquesta manera, el problema es va anar fent més conegut i es van començar a crear grups i associacions que tenien interès en ajudar la comunitat sahrauí. Entre elles es troba l’Associació Catalana d’Amics del Poble Saharauí, una organització que malgrat la dimensió que ha assolit en l’actualitat, els seus inicis van ser molt diferents. Així, començaren amb un grup reduït de persones i aquest es va anar ampliant fins arribar a tenir 44 seccions locals arreu de tot Catalunya, des de la Vall d’Aran fins a les Terres de l’Ebre. Amb això es posava ja de manifest l’especial

sensibilitat del poble català cap a l'exercici de l'autodeterminació sahrauí i que segons la presidenta de l'Associació Catalana d'Amics del Poble Sahrauí (ACAPS), Núria Salamé "té el seu origen en que sovint s'ha identificat els desitjos de llibertat de la República Àrab Sahrauí Democràtica (RASD) amb els de Catalunya, essent totes dues nacions sense estat".

El problema del Sàhara no és vist, però, amb els mateixos ulls pel govern espanyol. Segons Mah lahdih, delegat adjunt del Front Polisario a Catalunya, "és un tema prou conegut i tant els catalans com la resta d'Espanya, mostren una gran sensibilitat al respecte". Malgrat tot, creu que la postura que té l'estat és "patètica". I és que el territori del Sàhara Occidental tot i que figura, des de fa gairebé 50 anys, inscrit en les Nacions Unides com a territori no autònom -el que equivaldria a un procés de descolonització-, segons el dret internacional encara té a Espanya com a administradora. Mah lahdih ha insistit en que "l'estat espanyol amb la part de responsabilitat que té amb el Sàhara sempre ha mirat cap a un altre costat. És el primer responsable de la tragèdia que han viscut els sahrauís i no assumeix el paper que li tocaria. No s'ha d'oblidar que quan a l'any 1975 va marxar Espanya, s'havia compromès a organitzar un referèndum d'autodeterminació, un compromís encara vigent i que hauria de garantir el dret a la independència del poble sahrauí. Però l'estat espanyol sempre ha anat acceptant els constants xantatges del Marroc, ja sigui per la droga, la pesca, la immigració o les empreses espanyoles instal·lades en terres marroquines". Una postura que també comparteix en Toni Guirao, secretari de l'ACAPS i membre permanent de la CEAS, la coordinadora estatal d'associacions sahrauís. Així, Guirao afirma que "Espanya el que està fent és recolzar al Marroc i oblidar-se del Sàhara. Això queda molt clar des del moment que sabem que acaba d'enviar armament cap al Marroc i de ben segur que aquest el farà servir pel Sàhara. Com a país, Espanya hauria de liderar el procés en termes polítics i el que fa és estar al marge. Nosaltres el que volem és que es situï al lloc on hauria d'estar".

DOS MESOS ESPERANÇADORS.- Oferir l'oportunitat que un dels nens que viu en una *haima* enmig del desert algerià pugui gaudir d'unes vacances d'estiu a Espanya és un dels projectes que ha estat possible gràcies a la coordinació de diferents associacions conjuntament amb el Front Polisario. Segons Salamé "els nens venen de vacances i a passar-s'ho bé. Però darrera d'això hi ha una altra estratègia: que es divulgui la seva situació i que es facin una revisió mèdica aquí". I és que la situació sanitària en els camps de refugiats és força precària i molts nens presenten problemes força acusats de desnutrició, o d'audició. Per això, el Servei Català de la Salut, facilita a tots els nens una targeta sanitària per tal que tinguin accés a la sanitat pública i els hi fa una revisió mèdica quan arriben.

No és doncs estrany veure durant l'estiu un bon nombre de famílies amb un membre més a casa. Així, els nens entre 7 i 12 anys, romanen dos mesos gaudint dels avantatges d'un país que lluny queda del que els seus ulls veuen durant la resta de l'any. "És bo que se n'adonin que en el món no només hi ha sorra, que vegin que val la pena lluitar per alguna cosa més. Són nens que potser no han viscut una situació de fam excessivament extrema com ens presenten molts mitjans de comunicació d'alguns països africans, però sí que és cert que porten més de 30 anys vivint en una situació precària. Han de pensar que fora d'on ells estan hi han algunes coses millors. A més, les sahrauís podrien tenir una situació molt més bona, el que passa és que a ells els hi han pres el que era seu. El Marroc no ho té perquè sí, sinó perquè el Sahara és ric", assegura Salamé.

La Maria Vila té una nena de catorze anys acollida a casa, la Demeja. Començà a involucrar-se amb les colònies d'estiu i col·laborant amb alguns nens sahrauís malalts que es troben en tractament. Així, La Maria Vila assegura que "fa un any i mig que viu la Demeja amb mi. Abans s'allotjava en un pis amb d'altres nens malalts, però finalment vaig

preferir tenir-la a casa. N'estic molt contenta". Per la seva part, la Demeja tot i trobar-se molt a gust a Catalunya preferiria "estar en el meu país, en els campaments. Aquí em tracten molt bé però allà hi tinc als meus pares i a tota la meva família. Tot i això, encara m'agradaria més si estiguéssim realment a la nostra terra".

En una de les seccions de l'ACAPS a l'Anoia, en Joan Díaz i la Tina Sitges comparteixen l'estiu amb un mateix nen des de fa 4 anys. En Joan Díaz té molt clar que "és una experiència molt gratificant. Ara estem una mica tristos perquè sempre hem tingut al mateix nen i aquest any és l'últim. Però del que n'estem segurs és que no hi volem perdre el contacte". D'altra banda, qui també ja fa molts anys que té molt viu el vincle amb el poble sahrauí és l'Alfons Garcia. "No només crec en el seu dret a la independència sinó que també m'agrada acollir nens durant el juliol i l'agost. Jo n'he tingut dos que es tornaven un cada estiu. Com els meus fills ja són grans, amb aquests era com tornar a tenir mainada petita a casa. Per nosaltres és gratificant i per a ells és molt bo perquè s'ho passen bé, tenen la revisió mèdica, s'alimenten adequadament..."

Passats els dos mesos arriba el moment d'acomiar-se. Segons Núria Salamé "normalment ens quedem pitjor els que els despedim. Cada any diem, mira nosaltres ho estem passant fatal i ells pugen de seguida a l'avió. Però és normal, aquí s'ho han passat molt bé perquè han fet moltes coses, han anat al Tibidado, a la platja o a la piscina, a pescar... però també tenen moltes ganes de veure als seus pares".

ALTRES PROJECTES.- Les colònies d'estiu són possiblement un dels projectes que més ressò ha tingut socialment. Tanmateix, existeixen d'altres activitats que es realitzen amb l'objectiu d'ajuda humanitària al poble sahrauí com les caravanes per la pau. Aquest projecte pretén que cada comunitat autònoma reculli un o diferents productes alimentaris o higiènics. La presidenta de l'ACAPS assegura que amb la repartició de productes per autonomies s'aconsegueix "abastir completament tot un any a una població complerta. Si tothom recull de tot, acabaria essent un gran desordre. Així, per exemple, l'any passat Catalunya va recollir cigrons, llenties i sucre. Enguany ens toca xampú, gel i sabó. Els productes van canviant". A més, les recollides d'aliments a les caravanes han guanyat importància ja que des de l'agost de l'any 2005 les agències de l'ONU, i les ajudes internacionals al refugiats del Programa Alimentari Mundial (PAM) i de l'Alt Comissariat de les Nacions Unides per als Refugiats (ACNUR) han disminuït la seva assistència humanitària. A això cal afegir que el passat mes de febrer els campaments van patir unes pluges molt fortes que van provocar grans inundacions, fet que es va traduir amb la malmesa de totes les reserves alimentàries del campament i la destrucció dels habitatges de 12.000 famílies.

Alguns dels projectes, però, no afecten a tot l'estat. Així, cada comunitat o cada secció pot tenir-ne de particulars. A Catalunya, comenta Salamé, "tenim el projecte *Tarbias* i consisteix en oferir un àpat diari als nens de les guarderies. Amb això aconseguim que els infants d'entre dos i cinc anys tinguin un menjar almenys al dia. Però en el fons anem una mica més lluny. Si a l'infant el porten a la guarderia, ens garantim que quan venen els pediatres, els oculistes... arriben a una població més ràpid i eficaçment. Sinó haurien d'anar *haima* per *haima* buscant criatures". Però a més, la finalitat d'aquest projecte és repercutir al màxim a tota la societat i per això "si els nens estan a les guarderies es pot fer un treball amb les mares. Des de cosir, formar-les... tot el que es pugui fer".

LA VEU DE LA REPRESSIÓ.- La Sultana Jaya va viure en primera persona els efectes de la repressió que el govern marroquí exerceix contínuament en el seu país. Segons explica la jove de 27 anys, el seu cas no és "una experiència tan personal perquè l'han patit molts sahrauís". Senzillament ella creu que és un "exemple del patiment de la nostra població".

Enmig d'una manifestació pacífica de la Universitat de Marràqueix -que s'aplegava en suport d'uns companys de la Universitat d'Agadir que havien estat agredits per la policia- es trobava la Sultana Jaya. En la concentració s'aixecaven pancartes i banderes sahrauís mentre es corejaven lemes reivindicatius amb l'autodeterminació. Però l'acte va ser interromput per l'arribada de cossos policials marroquins. "La intervenció va ser brutal, salvatge...", assegura Jaya. "Van venir a pegar-nos amb tot tipus d'objectes i van detenir a 55 nois. A mi em van arrestar juntament amb dues companyes amigues meves. Un dels policies em va pegar i em va rebentar l'ull. Jo li vaig replicar pel que m'havia fet i el cap de la quadrilla va cridar amenaçadorament que em farien el mateix amb l'altre ull".

Les van traslladar cap a un hospital en una ambulància però aquesta es va convertir "en un centre de tortura on vam rebre tot tipus de cops". En arribar al centre mèdic, Jaya explica que ningú els va voler atendre i els van traslladar a una furgoneta policial rumb a una comissaria. Un cop allà, juntament amb d'altres estudiants que també estaven detinguts van "seguir rebent cops i tortures. Jo notava molts calfreds i estava a punt de perdre el coneixement. Els policies no paraven d'interrogar-nos per tal de tenir algun testimoni que pogués vincular-nos directament amb algun tipus de manifestació i així poder incriminar-nos. Però no ho van aconseguir".

La situació física de la Sultana Jaya era cada vegada més crítica i la van traslladar cap a l'hospital. "Em van portar a una sala on hi havia més pacients marroquins. Plorant els hi vaig pregar que si tenien un telèfon per a poder posar-me en contacte amb la meva família, però no em va donar temps. Van entrar uns policies, em van agafar del cabell i pegant-me em van canviar d'habitació.

En passar unes hores van reaparèixer uns policies amb uns papers on es figurava que era el testimoni de la Jaya inculplant-se a ella i als companys de tot el que havia succeït aquell dia. Malgrat la seva negativa, els policies la van obligar a posar la mà sobre l'expedient per tal d'estampar-la. "Ja portava quasi setze hores des del primer cop. Estava en una situació complicadíssima i necessitava una atenció urgent per a poder recuperar una mica de visió", indica Jaya. Finalment la van canviar de sala i li van deixar trucar. Va venir una companya amb el president de l'Associació Saharai en Defensa de los Derechos Humanos.

Segons afirma Jaya, "els marroquins volien cosir l'ull per fora i que *quedés com quedés*. L'únic important per a ells era que es cosís per dins per a que quedés l'empremta. D'aquesta manera serviria d'exemple per a que els sahrauís no tornessin a fer cap acte de reivindicació, deien els policies. Asseguraven que a tot sahrauí li quedaria la petjada si tornaven a fer el mateix". Però un cop feta la intervenció i encara sota els efectes de l'anestèsia, van tornar a aparèixer els policies i se la van endur. Tant al metge que l'havia operat com al que la va veure després els van obligar a fer un informe on només constés el que havia passat amb l'ull, tot passant per alt el trencament d'ossos i els cops.

La van portar davant d'un fiscal per a que signés un document on s'indicava que els cops rebuts havien estat fets pels propis companys. "En veure això", comenta Jaya, "vaig manifestar que no ho pensava firmar i el fiscal m'anava insistint. Era una bogeria". Però gràcies al seu advocat van aconseguir aplaçar la vista per uns dies. Passat aquest temps hi van tornar. La porta del jutjat estava plena de sahrauís manifestant-se. Per aquest motiu van prohibir l'entrada a tothom, inclús a la família de la Sultana Jaya. Malgrat tot, ella assegura que "no es paraven de sentir crits a favor de l'autodeterminació del Sàhara".

El judici va acabar essent, segons Jaya, "una farsa. Els nostres advocats es van retirar al no permetre l'entrada als sahrauís i van portar-nos uns d'ofici. Ens van acusar de manifestació violenta i d'atemptat contra l'estat marroquí". Just la mateixa tarda es dictava la condemna: vuit mesos de presó per a Jaya i un any pels seus companys. Malgrat tot, la

sentència es va recórrer i en celebrar-se el nou judici, la condemna final va acabar essent de tres mesos per a ella i quatre per a la resta.

LA LLUITA LEGAL.- La situació dels drets humans al territori ocupat és un assumpte de preocupació denunciat per diferents organitzacions com Amnistia Internacional o la Creu Roja Internacional. Els sahrauís són sotmesos a greus restriccions en l'exercici dels seus drets, com l'expressió de les seves opinions, la creació d'associacions i la celebració de reunions. Una situació que s'ha agreujat des de la Intifada sahrauí i on diversos informes d'organitzacions de drets humans han denunciat les detencions arbitràries, les tortures i els judicis sense garanties processals.

El passat mes de desembre el jutge Baltasar Garzón ha admès a tràmit la querella contra militars marroquins per delictes de genocidi i tortures en el Sàhara en relació amb la desaparició de centenars de sahrauís. Cristina Navarro, advocada pertanyent a l'Associació Internacional de Juristes pel Sàhara Occidental, considera que malgrat l'acceptació de la querella i l'admissió a tràmit per part de l'Audiència Nacional els fets "no han afluixat en cap moment. Les desaparicions i agressions continuen, no els atura res. De totes maneres és molt bo i necessari que s'intenti evitar la impunitat marroquina, tant per les víctimes -allà on estiguin- com pels familiars".

Navarro ha seguit tot el procés de treball que s'ha dut a terme per poder interposar la querella. Un projecte que porta cinc anys gestant-se i en el què segons l'advocada "van ser necessaris tres supòsits per a poder tirar-ho endavant: la identificació dels sahrauís afectats, la identitat dels autors marroquins i el principi de justícia universal".

En els primers anys per tal que l'Audiència Nacional pogués intervenir en un conflicte no succeït a Espanya s'havia d'aplicar el criteri de connexió. Això suposava que els autors havien de ser espanyols encara que els fets no haguessin passat a Espanya. Però durant l'any 2006 aquest criteri va canviar i s'establí el principi de justícia universal. Aquest fet significava que ja no era necessari que les víctimes fossin espanyoles, sinó que l'Audiència Nacional era competent per investigar i jutjar crims de genocidi, tortura i assassinats, sempre i quan en el lloc on haguessin succeït els fets el mateix estat no ho hagués investigat. "Aleshores calia averiguar si el Marroc des dels anys 70 havia investigat i perseguit els fets i així entrar en l'assumpte", explica Navarro. "Però era molt clar que no havien fet res les autoritats marroquines. Així, a la querella vam mostrar com Amnistia Internacional s'havia quedat molt impressionada quan al demanar els noms dels desapareguts al Ministeri d'Interior Marroquí i a l'Ambaixada Marroquí a Londres, cada un deia una cosa diferent. En el cas del Ministeri sempre explicaven que estaven a Tindouf, a Mauritània o a Espanya vivint tranquil·lament. Ells no reconeixien mai que hi hagués ni desapareguts, ni detinguts al territori i encara menys que s'haguessin fet pràctiques de tortures. Per la seva part, des de l'Ambaixada asseguraven que els desapareguts havien mort a la guerra amb el Front Polisari".

La querella finalment ha estat acceptada, però segons Navarro "la instrucció encara pot durar temps, ben bé més d'un any o dos. Ara s'ha iniciat la primera ronda, la d'escoltar i declarar per part dels familiars desapareguts. Fins que no s'arribi a fer tot un cos de declaració i no hi hagi cap dubte que amb el que afirmen els testimonis es pot imputar una llista d'autors a aquests delictes no s'acabarà la instrucció." Serà doncs, en aquest moment quan començarà el judici. Un fet que Navarro espera que "pugui servir com a punt d'inflexió per minorar la impunitat en la que es troben els cossos de seguretat marroquins, els militars i la policia, i es pugui parar la gravetat amb la què estan actuant a la zona ocupada".